

Філософія

УДК 316.61:316.42

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17522663>

Цифрова цивілізація як середовище нових типів відчуження: соціально-філософський аналіз

Огороднійчук Юлія Йосипівна,

аспірантка кафедри філософії та політології,

Житомирський державний університет

імені Івана Франка, м. Житомир, Україна,

<https://orcid.org/0000-0003-2805-971X>

Прийнято: 21.10.2025 | Опубліковано: 30.10.2025

***Анотація.** У статті розглянуто особливості людського буття в цифровому суспільстві, охарактеризовано вплив сучасних процесів цифровізації на нові типи і форми відчуження. Сьогодення вимагає глибокого осмислення феномену відчуження в цифровому суспільстві, в умовах поширення соціальних, культурних, політичних, економічних принципів цифрової цивілізації. **Мета статті** – соціально-філософський аналіз феномену цифрової цивілізації та його вплив на виникнення нових типів відчуження. **Методологія дослідження** ґрунтується на принципах світоглядного та методологічного плюралізму, всебічності вивчення багатоаспектного феномену відчуження в умовах цифрової цивілізації; на принципах історизму, комплексності, об'єктивності, конкретності, системності й детермінізму. Використані також загальнонаукові, міждисциплінарні та конкретно-наукові методи. **Висновки та перспективи подальших досліджень.** Цифровізація соціального буття не*

лише змінює форми комунікації та праці, а й зумовлює появу нових типів відчуження. Доведено взаємозв'язок між залежністю від цифрового світу і зменшенням соціальної комунікації, що спричиняє поглиблення відчуження. Цифрова цивілізація формує специфічне середовище, що характеризується зменшенням безпосереднього міжособистісного спілкування, поглибленням самотності, надмірним споживанням товарів та послуг і як наслідок – відчуженням людини не лише від інших, а й від самої себе. Відтак відчуження втрачає ознаки зовнішнього примусу та набуває характеру внутрішньо прийнятої норми. Цифрова цивілізація з кожним роком розгалужує структуру відчуження, чітко демонструючи переплетення технологічного і людського буття, що безпосередньо впливає на існування людства загалом та людину зокрема. Найбільшого поширення в умовах цифровізації набуло віртуальне відчуження, коли надзвичайної популярності набули Інтернет, соціальні мережі тощо. Обґрунтовано, що відчуження в епоху цифровізації набуває нових форм, які будуть мати наслідки для подальших поколінь. Оскільки повністю подолати відчуження в цифровому суспільстві неможливо, то необхідно намагатися нівелювати найбільш негативні його аспекти, долати байдужість один до одного, знаходити місце безпосередньому спілкуванню між людьми, розвивати самосвідомість, наповнювати своє життя сенсом та прагненнями, які можна реалізувати у реальному житті.

Ключові слова: цифрова цивілізація, соціальне буття, відчуження, цифрова людина, суб'єктність, самотність, технологічна залежність, інформаційна культура, ескейпізм.

Digital civilization as an environment of new types of alienation:**a socio-philosophical analysis****Ogorodniichuk Yulya,**

PhD Student, Department of Philosophy and Political Science,

Ivan Franko Zhytomyr State University,

Zhytomyr, Ukraine,

<https://orcid.org/0000-0003-2805-971X>

Abstract. *The article examines the features of human existence in a digital society and characterizes the impact of modern digitalization processes on new types and forms of alienation. The present requires a deep understanding of the phenomenon of alienation in the digital society, in the context of the spread of social, cultural, political, and economic principles of digital civilization. **The purpose of the article** is a socio-philosophical analysis of the phenomenon of digital civilization and its impact on the emergence of new types of alienation. **The research methodology** is based on the principles of worldview and methodological pluralism, comprehensiveness of the study of the multifaceted phenomenon of alienation in the conditions of digital civilization; on the principles of historicism, complexity, objectivity, concreteness, systematicity and determinism. General scientific, interdisciplinary and concrete scientific methods are also used. **Conclusions and prospects for further research.** The digitalization of social life not only changes forms of communication and work, but also leads to the emergence of new types of alienation. A correlation has been proven between addiction to the digital world and a decrease in social communication, which causes deepening alienation. Digital civilization forms a specific environment characterized by a decrease in direct interpersonal communication, increased loneliness, excessive consumption of goods and services, and as a result, a person's alienation not only from others, but also from himself. Therefore, alienation loses the signs of external coercion and acquires*

the character of an internally accepted norm. Digital civilization branches out the structure of alienation every year, clearly demonstrating the intertwining of technological and human existence, which directly affects the existence of humanity in general and humans in particular. Virtual alienation has become most widespread in the context of digitalization, when the Internet, social networks, etc. have become extremely popular. It is argued that alienation in the era of digitalization is taking on new forms that will have consequences for future generations. Since it is impossible to completely overcome alienation in a digital society, it is necessary to try to eliminate its most negative aspects, overcome indifference to each other, find a place for direct communication between people, develop self-awareness, and fill your life with meaning and aspirations that can be realized in real life.

Keywords: *digital civilization, social existence, alienation, digital person, subjectivity, loneliness, technological dependence, information culture, escapism.*

Постановка проблеми. Проблема відчуження на сучасному етапі розвитку людства є надзвичайно актуальною, особливо в контексті цифрової цивілізації. Стрімкий розвиток та впровадження цифрових технологій веде не тільки до зміни технологічного укладу і механізмів економічного зростання, а й створює передумови для кардинальної зміни парадигми суспільного устрою, змінює свідомість людей, їх світосприйняття, сприяє формуванню цифрової людини, цифрового світогляду. Тенденція на пріоритетність і домінування інформаційно-технологічного виміру людського буття з кожним днем дедалі більше поглиблюється і розширяється. У цьому контексті відкривається багато нових можливостей для саморозвитку та самореалізації людини. Але водночас ця тенденція породжує та формує й нові форми та механізми відчуження, які потребують соціально-філософського осмислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема відчуження в умовах цифрової цивілізації стала об'єктом дослідження багатьох вітчизняних

та зарубіжних вчених. Насамперед слід назвати напрацювання з цифрового суспільства та цифрової людини таких вчених, як О. Баранов, В. Воронкова, В. Кириченко, О. Кивлюк, М. Максименюк, Н. Метеленко, В. Нікітенко, Р. Олексенко, О. Пунченко, Т. Сергієнко, О. Соснін, М. Требін, А. Череп, А. Шевченко, Л. Ярової та ін., які в своїх роботах підняли проблему цифрових (інформаційних) технологій та їх вплив на сучасний світ, у контексті яких розглянуто проблеми цифрового суспільства, цифрової особистості та підготовки фахівців [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 9; 11; 31].

Сутності та особливостям відчуження присвячено праці О. Кузь, О. Сахань [16; 17], О. Льовкіної [18], Т. Шоріної [32], яке вони розглядають в контексті буття людини у сучасному соціумі. Розгорнутий аналіз новітніх форм відчуження здійснила Л. Тенькова [25]. Значну увагу віртуальній реальності як чиннику відчуження приділено у роботах таких науковців, як О. Дзьобань, О. Соснін [8; 35], М. Журба [9], Г. Мироненко [20], Ф. Власенко [40]. Окремим аспектам буття людини в цифровому суспільстві, зокрема специфіці віртуального відчуження, новим соціальним практикам, віртуалізації культури присвячено наукові розвідки В. Малімон [19], М. Препотенської [23], О. Прудникової [24], О. Штепи [33].

Значущим для осмислення проблеми відчуження в цифровому суспільстві та його подолання є й доробок М. Козловця, Т. Глушко, Л. Горохової, Ю. Огороднійчук, які аналізують буттєвість людини й новітні форми відчуження крізь призму технологій штучного інтелекту [14; 37; 38]. Відчуження людини від професії, що набуло значного поширення у нинішніх умовах, аналізують Н. Ковтун та І. Панчук [12].

Розширений аналітичний контекст для розуміння цифрового відчуження знаходимо також у працях зарубіжних дослідників Д. Аджемоглу, З. Баумана, Н. Бострома, С. Гокінга, М. Кастельса, К. Кевіна, С. Крістофера, Р. Курцвейла,

А. Тюрінга, К. Шваба та інших, в яких проаналізовано цифровізацію як головну тенденцію розвитку сучасного суспільства.

Однак, незважаючи на значний науковий доробок, проблематика нових форм відчуження і механізмів їх виникнення в умовах цифрової цивілізації потребує подальшого дослідження та осмислення їх наслідків для людства.

Метою статті є соціально-філософський аналіз феномену цифрової цивілізації та особливостей прояву нових типів відчуження під його впливом.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

1. Проаналізувати цифровізацію як основну тенденцію розвитку сучасного суспільства та її вплив на людське буття.
2. Охарактеризувати нові форми та механізми відчуження в добу цифрової цивілізації.
3. Визначити суперечності між технологічним прогресом і гуманістичними цінностями.

Методологія дослідження ґрунтується сукупності філософських та загальнонаукових методів і принципів, зокрема: діалектичному і герменевтичному, феноменологічному і синергетичному методах, на принципах світоглядного та методологічного плюралізму, на принципах єдності історичного та логічного, об'єктивності й детермінізму, системності й конкретності, на всебічності вивчення багатоаспектного феномену відчуження в умовах цифрової цивілізації, які використовувалися у поєднанні із такими загальнонауковими методами як аналіз та синтез, індукція і дедукція, аналогія та інші.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи проблему відчуження в цифровому суспільстві, слід розрізняти його класичні та новітні, притаманні саме цифровій цивілізації, форми. Розгорнутий аналіз новітніх форм відчуження здійснила Л. Тенькова. Визначаючи досить широке коло класичних

форм відчуження, дослідниця слушно зазначає, поза ними вкрай проблематичним є аналіз новітніх форм відчуження [25, с. 83–91].

Трансформація сучасного суспільства відбувається в єдності технологічної, економічної та соціальної складових та їх впливу на буття людини. Саме тому цивілізація нового часу визначається як «цифрова». «У сучасних умовах суспільство виходить на якісно новий виток своєї історичної еволюції, який все частіше характеризується як "цифрове суспільство" або "епоха цифровізації", – констатує М. Требін. – ...їй притаманні високі темпи розвитку промислової революції (розвивається не лінійними, а експоненціальними темпами; нова технологія сама синтезує всі більш передові та ефективні технології), широта і глибина змін (заснована на цифровій революції; поєднує різноманітні технології, що зумовлюють виникнення безпрецедентних змін парадигм в економіці, бізнесі, соціумі, особистості), системний вплив (передбачає цілісні зовнішні та внутрішні перетворення всіх систем по всіх країнах, компаніям, галузям і суспільству в цілому тощо)» [26, с. 7)].

У цьому контексті звернемо увагу на твердження іспанського соціолога М. Кастельса про те, що вагома кількість соціальних, технологічних, економічних та культурних трансформацій, що відбуваються навколо нас і сформовані за різних обставин, призвели до появи нової форми суспільства – мережевого [10]. Усі сфери життя, починаючи з геополітики великих національних держав і закінчуючи повсякденням звичайних людей, змінюються, виявляючись поміщеними в інформаційний простір і глобальні мережі.

Феномен цифрової цивілізації стає очевидним у тому, що утворюються такі технологічні структури цифрової культури, які врешті-решт перетворюються на важелі контролю, стандартизації та передбачуваної поведінки [2; 28; 39]. Перебуваючи під владою всюдисущого технічного

демона, економіка, політика, мистецтво, релігія, мораль, сьогодні постають у вигляді фетишизованих комп'ютерних сутностей, транснаціональне буття яких формує стан суспільного духу, його звичаї, соціальні почуття та емоції, поведінкові реакції і мотиви діяльності.

Відчуження як філософська категорія використовується для позначення суспільного процесу, в межах якого відбувається перетворення результатів і продуктів людської діяльності на незалежну, неконтрольовану ними силу, що починає домінувати над творцями та пригнічує їх. У «Філософському енциклопедичному словнику» відчуження тлумачиться «як фундаментальна мета морфоза людської діяльності, наслідки якої (як і сам процес) стають невідчужимими її суб'єктами. Один із найтиповіших виявів відчуження – зображуване в давньогрецьких трагедіях "невлучання у ціль". Воно відтворює іманентну суперечливість діяльності, пов'язану з особливостями входження індивідуальних людських вчинків у "стихію всезагальності". Цим зумовлена, зокрема, утопічність спроб "остаточного" подолання відчуження, котрі мали місце в історії людинознавчих концепцій. Щоправда, існують форми відчуження, які виникли історично й властиві певній цивілізації. Вони можуть зазнавати модифікацій або відходити у минуле, проте їхнє місце заступають інші» [27, с. 89)]. Тобто відчуження тлумачиться як щось відсторонене або від'єднане від людини, що неможливо контролювати і що не піддається впливу.

Дотепер соціально-філософська думка зводиться до того, що відчуження виступає як роз'єднання людини та її природного змісту, соціально значущої діяльності та культурно-духовного буття, як розрив зв'язку людини з тим, що вона сама створила, з суспільством та самою собою. В глобальних умовах цифрових трансформацій відчуження виступає як результат впливу засобів масової комунікації, поширення інформаційно-комп'ютерних технологій і віртуальної реальності у всіх її проявах. Західний дослідник Р. Хассана висновує, що «цифрове порушення аналітичної онтології людини продукує

форму відчуження, яка витісняє аналогову сутність буття» [36, с. 65]. Результатом цього є стимуляція ілюзорного зв'язку та взаємодії, що підсвідомо затягує особистість в ілюзію присутності. Розрив між тілесним і віртуальним, реальним і стимульованим врешті-решт призводить до втрати цілісності людського буття.

Новий виток технологічного прогресу ставить світ перед новою, четвертою промисловою революцією, яка фундаментально змінить наше життя, нашу працю та наше спілкування. Четверта промислова революція, яка отримала назву «індустрія 4.0», характеризується низкою «нових технологій, які дублюють фізичні, цифрові та біологічні світи, що впливають на всі сфери: економіку, промисловість і навіть складні ідеї про те, що означає бути людиною» [26, с. 6].

Відтак великою проблемою, з якою стикаються люди у цифрову цивілізацію, є відчуження. Особистість відчужується, і не лише від своєї праці. Людина «не знаходить» себе у професійній діяльності, оскільки робота, яку вона виконує, часто не є природовідповідною. Усе зводиться до автоматизації, механізації, роботизації процесів людської життєдіяльності, більшість зі створеного людиною не належить їй. Це призводить до скептицизму, невдоволення, песимізму тощо. Таким чином, загострюється аксіологічна криза, що полягає у відчуженні від традиційних і поширення споживацьких цінностей.

При цьому людина відчужується не лише від праці, а й від природи, від інших людей. Явище набуває тотального характеру, поширюється на сферу дозвілля, культуру, мистецтво, повсякденне життя, що призводить до дегуманізації суспільства. Зазначимо, що людина відчужується не лише від продуктів своєї праці, а й від своїх емоцій, бажань, досвіду, творчості. Складається враження, що люди в сучасних умовах приречені боротися за

виживання. Втрачається й особиста ідентичність та змінюються просторово-часові виміри «життєвого світу» людини.

Відтак соціальне відчуження – це, по-перше, «не просте роз'єднання людини зі світом і воно здійснюється не лише в акті свідомості, а пов'язане з втратою людиною основи власної самодіяльності за певних історичних умов» [32, с. 58];

по-друге, відчуження і від реалістичного осмислення інформації із постійно зростаючого інформаційного потоку, якому властиві відірвані від життя соціальні, економічні, політичні установки та ілюзорні ціннісні орієнтації, які тяжіють над пересічним громадянином та змушують його «проживати» своє життя у світі нездійснених ілюзій та нереалізованих фантазій;

по-третє, відчуження як від процесу праці внаслідок структурування процесу праці на дрібні, спеціалізовані дії, так і відчуження від умов та результатів праці, що зазвичай є закомп'ютеризованими, заробототехнізованими та призводять до деструктивних психічних відхилень особистості, її духовного виснаження, трансформуючи її життя на автоматичне, фрагментарне виконання певних трудових операцій та прийомів;

по-четверте, технологічне відчуження, що означає дріб'язкову та тотальну регламентацію усіх сфер життєдіяльності соціуму засобами масової інформації та потужну систему адміністрування: технологічний апарат структурує соціальні зв'язки, визначає та контролює життєдіяльність суспільства, в тому числі й приватне життя [32, 58–59].

Сучасна цифрова цивілізація трансформує традиційні форми відчуження, формуючи нові механізми дистанційної взаємодії та віртуальної присутності. М. Кастельс описує «мережеве суспільство», де цифрові комунікації створюють нові соціальні структури, водночас відкриваючи потенціал для цифрового відчуження. Вітчизняні дослідники, зокрема В. Гейець, вказує на

феномен «вислизаючої реальності», що викликає цифрову дезорієнтацію людини [6, с. 3–28], а В. Кириченко акцентує увагу на ризиках втрати автономії мислення [11]. С. Крилова і Ю. Пономаренко розглядають віртуалізацію культури та трансформацію культурної ідентичності, показуючи, як цифрові технології впливають на соціальні практики і, як наслідок, на відчуження людини [15, с. 196–198; 22, с. 72–75].

В сучасних умовах цифровізація має неоднозначні та вагомі наслідки, які мають прояв на різних рівнях людського буття та вносять корективи у процеси існування та взаємодії. В епоху цифрової цивілізації, зазначають В. Нікітенко і В. Воронкова, «зіткнувшись з такими інформаційними технологіями, як великі дані, блокчейн, штучний інтелект та Інтернет речей, людям важко зрозуміти, що діючий суб'єкт здійснює свою діяльність в одному куточку землі, а його поведінка може змінюватися в кількох місцях одночасно за допомогою передачі даних. У вимірі інформаційних технологій формою існування людини є вже не традиційна "біологічна людина", а "інформаційна людина" з "цифровими атрибутами". "Інформаційні люди" з "цифровими атрибутами" у цифровому просторі постають переважно у двох формах: статичній та динамічній. Динамічна "інформаційна людина" є модернізацією статичної "інформаційної людини", являє собою соціальну особистість з "цифровими атрибутами"» [28, с. 39].

Дослідники аргументують, що «цифрове суспільство сформувалося як складний соціальний феномен і почало еволюціонувати – від двовимірного до тривимірного, від фрагментів до цілого, "розмиваючи" межі реального та віртуального. Цифрова "ерозія" на різних етапах стала проявлятися в існуванні, реалізації соціальної діяльності людини на основі інформації, даних та кодів, що поступово сформувало "цифрові атрибути" людини, які виявилися чинником посилення цифровізації та інтелектуалізації. Тому процес розвитку цифрового суспільства насправді є процесом взаємної трансформації

цифровізації соціальної діяльності людини та "цифрових атрибутів" людини. Таким чином, цифровізація реалізувала накопичення інформаційних ресурсів/даних, циркуляцію та агрегацію цих ресурсів/даних, а інтелект здійснив інтеграцію. Цифровізація соціальної діяльності людини та її "цифрові атрибути" становлять два аспекти розвитку цифрового суспільства. Хоча цифровізація соціальної діяльності людей створила цифрове суспільство, вона також вплинула на самих людей» [3, с. 9–10].

Отже, в наш час широкомасштабний техніко-адміністративний та економічний тотальний контроль еліт глобалізованого світу не лише ігнорує географічні кордони окремих держав, а й утвердився на планетарному рівні, що не може не нівелювати соціально-політичну, економічну, духовну діяльність окремої особистості цифрового суспільства. Ось чому, технологічне відчуження слід розглядати як відчуження особистості від наукових та технічних досягнень внаслідок такої спрямованості технологічного процесу, що в принципі заперечує загальнолюдські цінності та усталені моральні орієнтири і здійснюється на тлі політичного відчуження, яке слід розуміти як ізоляцію значних мас людей від політичних процесів, що уможливорює прийняття політиками таких рішень, котрі ігнорують корінні інтереси людини праці, блокують подальший розвиток інтеграційних процесів, як всередині країни, так і дестабілізують усю систему міжнародних відносин.

Враховуючи досвід міжнародних спільнот та актуальні питання процесів цифровізації, М. Хаустова звертає увагу на переваги та можливості цифрового суспільства: 1) здешевлення та спрощення вирішення типових завдань, що реалізуються шляхом проведення великих обсягів операцій, а також створення нових робочих місць і підвищення продуктивності праці; 2) збільшення додаткових вигод для споживача; 3) розширення участі в політичному та суспільному житті, онлайн-доступ до державних послуг; 4) підвищення якості життя, в першу чергу за рахунок поліпшення задоволення конкретних вже

відомих і нових потреб людей; 5) цифровізація стає важливим джерелом технологічного домінування, та, як наслідок, глобального впливу низки провідних країн на світовій арені; 6) відкривають широкий спектр нових можливостей впливу на формування політичних настроїв, ведення політичної боротьби; 7) Інтернет й інші мережеві механізми дозволяють не тільки реалізувати певні комунікаційні інтереси в політиці, а й постійно вдосконалювати їх, в тому числі через використання новітніх механізмів аналізу даних. [29, с. 756-758].

В той же час виділяються й потенційні ризики: 1) несанкціонований доступ до інформації та інші загрози кібербезпеці; 2) масове безробіття; 3) цифрова нерівність – розриви в рівні освіти та умовах доступу до цифрових послуг та продуктів між громадянами та бізнесами всередині країн, а також між державами» [19, с. 758].

Крім того, дослідники зазначають: «У сучасному світі відзначається небезпека нового типу тоталітаризму – інформаційного, який буде спиратись не на репресивні моделі минулого, а на контроль за інформацією і використання маніпулятивних технологій задля контролю над поведінкою індивідів» [34, с. 291)].

В умовах сьогодення цифрова цивілізація набуває масштабованого інтегрування не тільки в систему суспільних відносин, а й органічно вплітається в людське буття. Ми стаємо свідками як цифрові технології стають не лише інструментом для реалізації покладених на них функцій, а й простором, який продукує нові види комунікації та взаємодії, соціальні стандарти та норми, форми існування особистості в соціальному контексті.

Як слушно зазначає О. Баранов: «Розпочався епохальний етап в історії людства – етап широкого і повсюдного впровадження інформаційних комп'ютерних технологій, які історично послідовно отримали назви: автоматизація, комп'ютеризація, інформатизація, розвиток інформаційного

суспільства, діджиталізація та цифрова трансформація. Терміни змінювалися, але суть залишалася незмінною, а саме людство почало широко впроваджувати цифрову трансформацію завдяки повсюдного впровадження цифрових технологій (ІКТ) для вирішення проблеми протидії першому цивілізаційному когнітивному протиріччю» [1, с. 20].

В умовах постійної зміни цифрових тенденцій трансформуються і класичні форми соціального відчуження, яке набуває нових вимірів. Це доволі глибоко осмислюється сучасною українською філософією. З цього приводу варто прислухатись до думки В. Воронкової: «Способи розвитку цифрового суспільства формують і всю сферу людської поведінки, включаючи і символічну комунікацію. Постільки інформаціоналізм базується на технології інформації та знання, то при інформаціональному способі виробництва прослідковується прослідковується тісний зв'язок між культурою і виробничими силами, між духом і матерією, що є суттю експертного менеджменту в управлінні змінами як нової моделі існування організацій у сучасному динамічному у світі. Звідси ми повинні очікувати нових форм соціальної взаємодії, соціального контролю і соціальних змін, так як експертний менеджмент має відповідати технологічному укладу виробництва та системі управління, що базується на інформаційно-комунікативних технологіях, що сприяють зміцненню інформаційної (цифрової, алгоритмічної) культури» [2, с. 111].

Такий погляд на цифрову цивілізацію орієнтує на те, що на цьому етапі суспільство проходить не тільки технологічну, а й антропологічну і культурну трансформацію. Остання, в свою чергу, продукує зміщення фокусу людського існування з реальної присутності до штучних, часто неусвідомлених форм буття. В результаті під цим впливом виникають нові типи цифрового відчуження. Ми стикнемося з втратою автентичності, унікальності, крокуючи в сторону шаблонності та підпорядкування технологічності. «Існування

світового цифрового суспільства, зазначає В. Сергієнко, веде до необхідності кожній людині будь-якого віку адаптуватися до нових технологій цифрового середовища, створює умови для активізації розуміння щодо навчання упродовж життя як форми підвищення власної цифрової компетентності, саморозвитку, професійної і життєвої самореалізації» [30, с. 24].

Таким чином відбувається масштабна трансформація людини, її буття, сфер її взаємодії та впливу. Цифрова людина стає дедалі більш залежною від віртуальної реальності та цифрового простору, що впливає на її самоприйняття, світогляд, світосприйняття. Вітчизняний науковець М. Козловець слушно підкреслює: «Нова медіа-реальність, що з'явилася в результаті глобалізації інформаційних потоків, змінює принципи не тільки матеріального, й, насамперед, духовного життя людей, перетворюючи їхню психологію, менталітет, філософські уявлення про час, простір, світ та місце і статус національного у ньому. Уже на суто функціональному рівні комунікаційна глобалізація уможливлює медіатизацію національних реальностей, адже ЗМІ стають транснаціональними посередниками. Вони сягають не тільки домашнього затишку людини, але й її свідомості, формують її думки та інколи – поведінку. Вплив медіа-реальності може виявитися суттєвим ще й тому, що людина завжди мала потребу пізнавати саму себе у змісті комунікаційного середовища. Це насправді одна з найглибших чуттєвих потреб: люди хочуть розпізнати себе, свої думки і спосіб життя у пропонованих через медіа образах реальності» [13, с.184)].

Розвиток віртуального простору вибудовує цифрову цивілізацію, де набуває трансформації людська діяльність, взаємодія, самовираження та усвідомлена реальність. З одного боку технології сприяють розширенню перспектив для сучасної людини, а з другого – обмежують її свободу. Причому це відбувається поступово, алгоритмічно, планомірно та непомітно для самої особистості. Зазначені фактори продукують розвиток та укорінення нових

форм відчуження, таких як: когнітивне, комунікативне, медіа-відчуження, інформаційне, алгоритмічне, екзистенційне.

Віртуальна реальність, спрощуючи комунікацію через стирання часових та просторових обмежень, призвела до знецінення міжособистісного спілкування. Надмірне використання віртуального спілкування замінює справжню соціальну взаємодію, викликаючи відчуття самотності та ізоляції. Буття людини у віртуальному світі спричинило виникнення багатьох негативних явищ, зокрема це ескейпізм та кібербулінг. Віртуальне відчуження набуло найбільшого поширення саме в умовах цифровізації, коли надзвичайної популярності набули Інтернет, соціальні мережі тощо. Анонімність і дистанційність у мережі іноді провокують агресивну поведінку, спричиняючи емоційну травму. Надмірне використання віртуального спілкування може замінити справжню соціальну взаємодію, викликаючи відчуття самотності та ізоляції [28, с. 246–247].

Отже, буття людини в цифрову епоху не тільки формує її технологічне існування, розширює соціальні зв'язки, продукує нові тенденції для розвитку, а водночас створює базу для іншого бачення класичного поняття відчуження. В умовах сьогодення воно зачіпає не лише сферу спільної діяльності, праці, капіталу чи власності, а й сфери свідомості, тілесності та ідентичності людини.

Стає очевидним, що цифрова цивілізація з кожним роком розгалужує структуру відчуження, чітко демонструючи переплетення технологічного і людського буття, що безпосередньо впливає на існування людства загалом та людину зокрема. Технологічна надмірність перетворюється у феномен, який породжує низку нових проблем для наступних поколінь.

Повністю подолати відчуження в цифровому суспільстві, на нашу думку, неможливо, проте необхідно намагатися нівелювати найбільш негативні його аспекти, долати байдужість один до одного, знаходити місце безпосередньому

спілкуванню між людьми, розвивати самосвідомість, наповнювати своє життя сенсом та прагненнями, які можна реалізувати у реальному житті.

Таким чином, цифрова цивілізація не лише змінює способи існування, взаємодії, комунікації, праці та ідентичності, а й створює нові моделі відчуження, що мають сутнісні виміри. Подальші дослідження мають бути спрямовані на виявлення механізмів подолання цифрового відчуження, формування критичного мислення та розвитку цифрової етики як складової гуманізації технологічного прогресу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Відчуження завжди супроводжувало існування людини, проте на початку ХХІ ст. воно змінює першочергову інтерпретацію та набуває нових форм. Розвиток цифрової цивілізації призводить до трансформації традиційних вимірів відчуження. Його нові форми значною мірою посилюють вплив цифровізації на свідомість, соціальну взаємодію, світогляд, світосприйняття та буття людини. Людина все більше і більше сприймає себе через цифровізацію, віртуальність, зумовлюючи таким чином руйнування цілісності особистості. Найбільшого поширення в умовах цифровізації набуло віртуальне відчуження, коли надзвичайно популярними стали Інтернет, соціальні мережі тощо. Віртуальна реальність, спрощуючи комунікацію через стирання часових та просторових обмежень, призвела до знецінення міжособистісного спілкування. Буття людини у віртуальному світі спричинило виникнення багатьох негативних явищ, зокрема це ескейпізм та кібербулінг.

Динаміка цифрового відчуження має вагомі наслідки. Це проявляється у проблематиці критичного мислення, надання переваг технологічним комунікаціям над живим спілкуванням, алгоритмічності існування та втраті автентичності досвіду та буття. Феномен відчуження потребує комплексного осмислення та пошуку альтернатив для подолання негативних наслідків.

Баланс між використанням цифрових технологій та збереженням людської сутності стає ключовим викликом сучасності.

Список використаних джерел

1. Баранов О., Костенко О., Дубняк М., Головка О. Цифрова трансформація суспільства: правові аспекти та сучасні проблеми: монографія, 2-ге вид.; ДНУ «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України». Київ; Одеса : Фенікс, 2024. 184 с.
2. Воронкова В. Г., Нікітенко В. О. Філософія цифрової людини і цифрового суспільства: теорія і практика. Львів–Торунь :Liha-Pres. 2022.460 с.
3. Воронкова В., Нікітенко В. Проблема трансформації людини у контексті трансгуманізму: методологія цифрової антропології. *Humanities studies:Collection of Scientific Papers. Zaporizhzhia: Publishinghouse «Helvetica»*, 2023. Вип. 16 (93). Р. 9–17.
4. Воронкова В., Нікітенко В., Васильчук Г., Каганов Ю., Метеленко Н. Діджиталізація комунікативного простору та комунікативної особистості: трансформація суспільства, економіки, людини. *Humanities Studies : збірник наукових праць / гол. ред. В. Г. Воронкова. Запоріжжя. Видавничий дім «Гельветика», 2024. Випуск 1996). С.19–32.*
5. Гедзик А. А., Ковальова Т. В., Коцюрба О. Ю. та ін. Цифрова епоха: міждисциплінарний дискурс. Харків: Право. 2024. <https://doi.org/10.31359/9786178518141>.
6. Геєць В. М. Соціальна реальність у цифровому просторі. *Економіка України*, 2022. №1. С. 3–28.
7. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Сучасна людина: інформаційні аспекти антропосоціогенезу. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2024. № 2 (61). С. 6–26. <http://fil.nlu.edu.ua/article/view/304456>.

8. Дзьобань О. П., Соснін О. В. Віртуальна реальність суспільства постмодерну як соціокультурне тло соціалізації «людини інформаційної». *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2017. Випуск 69. С. 69–76.
9. Журба М. А., Пагава О. В., Байдик В. В. Лабіринти віртуального: Тесей у пошуках Аріадни: монографія. Харків: Видавництво «Точка», 2016. 334 с.
10. Кастельс М. Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства / Пер. з англ. Київ: Ваклер, 2007. 304с.
11. Кириченко В. В. Особистість у сучасному інформаційному суспільстві: монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2020. 245 с.
12. Ковтун Н., Панчук І. Відчуження людини від професії як актуальна проблема сучасної філософії. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки*. 2025. Вип. 1 (97). С. 94–103.
13. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 558 с.
14. Козловець М. А. Технології штучного інтелекту та їх вплив на буттєвість людини. *Humanities Studies* : збірник наукових праць / гол. ред. В. Г. Воронкова. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2024. Випуск 19 (96). С. 55–66.
15. Крилова С. А. Феномен відчуження в соціальному бутті людини / *Гілея (науковий вісник)*: [зб. наук. праць] / [гол. ред. В. М. Вашкевич]. Київ, 2013. Випуск 73. С. 196–198.
16. Кузь О. М., Сахань О. М. Деонтологізація світу як деантропологізація суспільства. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Соціологія*. 2016. № 3. С. 44–58.

17. Кузь О. М. Постсучасна соціальність як шлях подолання відчуження. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки»*. 2011. Випуск 45. С. 102–108.
18. Льовкіна О. Г. Відчуження людини у соціокультурному просторі: минуле і сучасність: Монографія. Київ : Вид. ПАРАПАН, 2006. 168 с.
19. Малімон В. І. Віртуальне спілкування і самотність людини. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2015. № 63. С. 108–115.
20. Мироненко Г. В. Час віртуального життя: монографія . Київ: Імекс-ЛТД, 2015. 134 с.
21. Нікітенко В., Воронкова В., Кивлюк О. Цифровий гуманізм як нова парадигма розвитку сучасних гуманітарних наук. *Humanities studies: Collection of Scientific Papers* / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: Publishinghouse «Helvetica», 2025. 22 (99). Р. 81–90.
22. Пономаренко Ю. В. Антропологічні та етико-естетичні детермінанти глобалізації культури. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. Науково-практичний журнал Національного університету «Одеська юридична академія». 2018. Вип.21. С.72–75.
23. Препотенська М. П. Філософсько-антропологічні та екзистенціальні аспекти буття людини у вимірі мегаполісу. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2012. Випуск 2. С. 52–58.
24. Прудникова О. В. Антицінності віртуального простору: філософський аналіз. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2017. № 3 (34). С. 47–56.
25. Тенькова Л. В. Відчуження особистостей як релігія сучасного глобального суспільства. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2013. Випуск 3 (121). С. 83–91.
26. Требін М. П. Цифрове суспільство: спроба проникнення в сутність. *Цифрова епоха: міждисциплінарний дискурс : монографія* / [А. А. Гедзик,

Т. В. Ковальова, О. Ю. Коцюрба та ін.]; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики. Харків : Право, 2024. С.4–30.

27. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди; [редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. Київ: Абрис, 2002. 751 с.

28. Формування концепції цифрової трансформації освіти та соціально-відповідального цифрового громадянина у контексті європейського досвіду : збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції 21–22 листопада 2024 року / ред.-упорядник: д. філософ. н., проф. В. Г. Воронкова. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. 634 с.

29. Хаустова М. Г. (2023). Вигоди, ризики та проблеми цифровізації суспільства: загальнотеоретичний аспект. *Актуальні проблеми філософії та соціології*, 753–759. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.135>

30. Цифрова трансформація освіти: теоретико-методичні засади: монографія / за заг. ред. В. П. Сергієнка; за наук. ред. Н. П. Франчук. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024. 382 с.

31. Цифрова трансформація промислового менеджменту: теорія і практика: монографія за ред. д. філософ. н., проф. В. Г. Воронкової, д. е. н., проф. Н. Г. Метеленко. Львів–Торунь: Liha-Pres, 2023. 816 с.

32. Шоріна Т. Г. Феномен відчуження : сучасні історичні та суб'єктивні модифікації. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2013. Випуск 8 (126). С. 50–59.

33. Штепа О. О. Віртуальна реальність: соціально-філософський аналіз. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. С. 135–139.

34. Ярова Л. В., Куртіков М. В. (2024). Кіберпростір та «Цифрове суспільство»: технології, соціум, політика. *Актуальні проблеми філософії та соціології*, 288–293. <https://doi.org/10.32782/apfs.v052.2024.46>

35. Danilyan, O., Dzoban, O., Kalynovskyi, Y. Digital man as a product of the information society. *Cogito*. 2023. 15 (1), 142–158
<https://www.scopus.com/pages/publications/85163554125?origin=resultslist>
36. Hassan R. Analogue ontology and digital disruption. *Interchange*. 2021. 52(1), 55–75.
37. Kozlovets Mykola, Samoilenko Danylo, Horokhova Liudmyla, Tetiana Hlushko. Man in the conditions of digital civilization: cognitive-ethical perspective. *European socio-legal and humanitarian studies*. № 1. 2022. Pp. 117–126.
<http://ehs-journal.ro/2022-2>
38. Kozlovets M. A., Gold O. F., Ogorodniichuk Yu. Y. Social rejection as a phenomenon of modern world. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Philosophical Sciences*. Vol. 2(92). 2022. S. 69–81.
<http://philosophy.visnyk.zu.edu.ua/issue/view/16111>
39. Lanier J. There is no AI. *The New Yorker*. 20 April 2023. URL: <https://www.newyorker.com/science/annals-of-artificial-intelligence/there-is-no-ai> (дата звернення: 10.10.2025).
40. Vlasenko F. Information Society as a Network-Communicative Space of Socialization of Modern Human. *Being Ukrainian Policymaker*, Volume 12, 2023. P. 71–77. <https://doi.org/10.29202/up/12/8>